

Przystań Myśliwego

BIBLIOTEKA E-BOOKÓW, AUDIOBOOKÓW I DKF

Witaj w E-Przystani Myśliwego!

To cyfrowa biblioteka e-booków w formatach PDF, EPUB i MOBI.

Nasza biblioteka to starannie dobrany zbiór literatury pięknej oraz tekstów popularnonaukowych, które ukazują bogactwo przyrody, tradycji łowieckiej i kultury, łącząc głębię słowa z pasją poznawania świata.

Niezależnie od tego, czy czytasz w domowym zaciszu, czy przy leśnym ognisku – E-Przystań Myśliwego to miejsce, w którym zawsze znajdziesz inspirację i chwilę zadumy.

Dziękujemy, że jesteś z nami, i życzymy Ci wartościowych spotkań z literaturą.

**E-Przystań Myśliwego – miejsce, gdzie
natura spotyka literaturę.**

Łowieckie spotkania

1. Trofeistyka i kolekcjonerstwo

**Pod redakcją naukową
Dariusza J. Gwiazdowicza**

Łowieckie spotkania

1. Trofeistyka i kolekcjonerstwo

Pod redakcją naukową
Dariusza J. Gwiazdowicza

Kościan 2020

Redakcja naukowa: prof. dr hab. Dariusz J. Gwiazdowicz

Korekta językowa: Piotr Rumatowski

Projekt okładki: Grzegorz Bogucki

Zdjęcie na okładce: Arkadiusz Traczyk

Copyright © Polski Związek Łowiecki, Zarządy Okręgowe w Kaliszu, Koninie,
Lesznie, Pile i Poznaniu 2020

ISBN 978-83-7986-330-3

Bogucki Wydawnictwo Naukowe
ul. Górna Wilda 90, 61-576 Poznań
e-mail: biuro@bogucki.com.pl
www.bogucki.com.pl
Druk:
CER-Druk

Marek Panek, Henryk Mąka

Stacja Badawcza PZŁ w Czempiniu,
m.panek@pzlow.pl, h.maka@pzlow.pl

Stacja Badawcza PZŁ w Czempiniu

Wstęp

Gospodarowanie zasobami zwierząt łownych powinno opierać się na szczegółowej wiedzy o funkcjonowaniu ich populacji, oddziaływaniu warunków środowiskowych na liczebność poszczególnych gatunków oraz wpływie działalności ludzkiej na sytuację zwierzyny. Stąd zwierzęta użytkowane łowiecko są na całym świecie obiektem intensywnych badań, a wiedza uzyskiwana na uczelniach i w instytutach naukowych wykorzystywana jest szeroko w praktyce łowieckiej, czyli przy zarządzaniu eksploatacją populacji zwierzyny oraz jej ochroną. Nieczęsto zdarza się jednak, aby placówki zajmujące się badaniami nad zwierzyną były bezpośrednio prowadzone przez organizację myśliwych. Taka sytuacja ma miejsce w naszym kraju, bowiem Polski Związek Łowiecki od dziesięcioleci posiada własną Stację Badawczą. Zlokalizowana jest ona w Czempiniu, w powiecie kościańskim.

Stacja została utworzona w 1958 r. Początkowo miała siedzibę w samym centrum miasta, jednak wkrótce przeniosła się do nowo wybudowanego obiektu na obrzeżach Czempinia, gdzie zyskała odpowiednią przestrzeń dla prowadzenia działalności (ryc. 1). Właściwym poligonem badawczym było jednak duże łowisko doświadczalne, składające się, w różnych okresach, z dwóch lub trzech obwodów łowieckich

Ryc. 1. Budynek Stacji Badawczej PZŁ w Czempiniu (fot. H. Mąka)

o łącznej powierzchni od 10 tys. do 15 tys. ha. Był to teren ze zdecydowaną przewagą gruntów rolnych, a jedynie nielicznymi i niewielkimi lasami, zajmującymi około 7% łącznej powierzchni. Takie warunki środowiskowe oznaczały, że występowała tu przede wszystkim polna zwierzyna drobna, czyli głównie zające i kuropatwy oraz sarna polna. Łowisko doświadczalne Stacji funkcjonowało jako Ośrodek Hodowli Zwierzyny (obecnie OHZ „Czempiń”), a więc prowadzono tu nie tylko badania i eksperymenty naukowe, ale także typową gospodarkę łowiecką. Dawniej obiektem zainteresowań były przede wszystkim liczne wówczas zające, pozyskiwane głównie w drodze odłowów. W latach 60. i na początku lat 70. XX wieku chwymano w sieci do 2 tys. tych zwierząt w sezonie, a odłowy trwały do pierwszej połowy lat 90., choć ich skala stopniowo się zmniejszała wraz ze spadkiem liczebności zającego na skutek zmian środowiskowych. Ważnym obiektem polowań są też sarny, których populacja w ostatnich dziesięcioleciach wykazywała wyraźny wzrost. Na początku XXI wieku łowisko związane ze Stacją zostało poszerzone o obwód leśny, zawierający zwarty kompleks o powierzchni blisko 1500 ha, zamieszkiwany przez liczne jelenie i dziki. Zróżnicowanie gatunkowe zwierzyny występującej na terenie badawczym Stacji zostało wzbogacone drogą introdukcji o daniela (na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku) oraz muflony (w pierwszych latach wieku obecnego).

Głównym zadaniem naszej placówki było początkowo prowadzenie badań naukowych nad zwierzętami łownymi. Z biegiem lat coraz większe znaczenie miała także działalność polegająca na monitorowaniu krajowej sytuacji zwierzyny i prowadzeniu statystyk łowieckich, realizacji projektów związanych z ochroną przyrody oraz szkoleniach dla myśliwych i szerokiej popularyzacji wiedzy przyrodniczej.

Badania nad zwierzętami łownymi

Tematy badawcze realizowane w Stacji dotyczą przede wszystkim funkcjonowania populacji zwierzyny oraz wpływu środowiska, w tym zmian powodowanych różnorodną działalnością człowieka, na sytuację poszczególnych gatunków. Na podstawie uzyskanych wyników formułowane są wskazówki dla gospodarki łowieckiej. Głównymi obiektami badań przez cały dotychczasowy okres działalności Stacji były gatunki należące do zwierzyny drobnej oraz sarna. Już na początku istnienia naszej placówki przewidywano, że rozwój rolnictwa spowoduje pogorszenie się sytuacji zwierzyny żyjącej z krajobrazie rolniczym. Zatem badania w centrum Wielkopolski, czyli w regionie ze stosunkowo intensywną gospodarką rolną, gdzie jej ujemny wpływ na zwierzynę powinien występować najwcześniej, miały dostarczać wiedzy przydatnej do przeciwdziałania takim niekorzystnym tendencjom w innych rejonach kraju.

Projekty badawcze zrealizowane w Stacji na przestrzeni sześciu dziesięcioleci obejmowały np. następujące zagadnienia:

- funkcjonowanie populacji zająca oraz wpływ czynników środowiskowych na jego demografię, zgłębiane szczególnie intensywnie w latach 60. i 70. ubiegłego wieku, ale analizowane okresowo także w następnych dekadach, podczas kolejnych etapów spadku liczebności szaraków, co pozwoliło m.in. na ocenę przyczyn tego spadku;
- dynamikę populacji sarny oraz różne aspekty ekologii tego gatunku, zwłaszcza populacji żyjącej przez cały rok na otwartych terenach polnych – wieloletnie badania umożliwiły zdefiniowanie istoty ekotypu polnego;
- ekologię kuropatwy, badaną na terenie doświadczalnym Stacji, ale też w innych rejonach kraju, co pozwoliło na poznanie mechanizmów determinujących jej liczebność oraz demograficznych przyczyn zmniejszenia się stanów tego ptaka w kraju;
- skład pokarmu lisa oraz wpływ jego drapieżnictwa na populację

zajęcy, badany m.in. metodą eksperymentalną, która wykazała, że liczebność szaraków jest rzeczywiście ograniczana przez tego drapieżnika;

- przebieg i efekty rozrodu oraz migracje kaczek i gęsi, badane głównie w latach 70. i 80. XX wieku, z wykorzystaniem bazy terenowej Stacji założonej w tamtym okresie w rejonie dzisiejszego Parku Narodowego „Ujście Warty”.

Prace badawcze obejmowały czasami również leśne gatunki zwierząt grubej, jednak zwykle dotyczyły jej związków z krajobrazem rolniczym. Na przykład w przypadku dzika zainteresowano się aspektem coraz intensywniejszego wkraczania tego gatunku na tereny polne, a daniel był eksperymentalnie introdukowany do niewielkich lasów śródpolnych. Obiektem badań były ponadto inne gatunki łowne i chronione, takie jak bażant, kuna domowa, wizon amerykański (kiedyś gatunek nazywany norką amerykańską), cietrzew oraz ptaki szponiaste. Jednak niewątpliwie specjalnością Stacji były dotąd badania nad zającem i sarną. Uzyskana tu wiedza była m.in. podstawą monografii tych gatunków autorstwa profesora Zygmunta Pielowskiego, wieloletniego kierownika Stacji.

W ostatnich latach prace badawcze realizowane w naszej placówce skupiają się głównie na diecie pospolitych drapieżników oraz ich letalnym i nieletalnym wpływie na zające.

Monitoring krajowej sytuacji zwierzyny

Na początku lat 90. ubiegłego wieku zespół naukowy Stacji doszedł do wniosku, że prowadzenie typowych projektów badawczych nie jest wystarczającą formą działalności. Takie projekty polegają bowiem na postawieniu pytania, zwykle kilkuletnim gromadzeniu danych terenowych i ich analizowaniu, po czym kończą się publikacją zawierającą odpowiedź na zadane pytanie. Tymczasem w dobie coraz gwałtowniejszych przekształceń środowiskowych, powodujących równie szybkie zmiany stanów zwierzyny, konieczne okazało się stałe, coroczne pozyskiwanie informacji o jej sytuacji i przekazywanie tej wiedzy do myśliwych i instytucji zarządzających gospodarką łowiecką. Podjęto więc decyzję o rozpoczęciu projektu pod tytułem „Monitoring zwierząt łownych w Polsce”, który od tej pory stał się najważniejszym zadaniem realizowanym w Stacji.

Głównym źródłem danych o krajowej sytuacji zwierzyny oraz o przebiegu gospodarowania jej zasobami jest sprawozdawczość łowiecka,

obecnie tzw. roczne plany łowieckie, sporządzane dla każdego spośród blisko 5 tys. obwodów łowieckich istniejących w kraju. Ponadto przez wiele lat prowadzono szczegółowy monitoring niektórych gatunków (sarna, zając szarak, kuropatwa – ryc. 2, lis), tj. gromadzono wyniki metodycznych liczeń i obserwacji terenowych, wykonywanych w sieci terenów kontrolnych. Liczba takich terenów wahała się od kilkunastu do kilkudziesięciu, a były nimi ośrodki hodowli zwierzyny Polskiego Związku Łowieckiego oraz wybrane obwody kół łowieckich. Na podstawie zebranych tam materiałów wyliczano zagęszczenie, parametry rozrodu oraz wskaźniki struktury populacji, a więc wielkości dające solidne podstawy do szczegółowej oceny sytuacji monitorowanych w ten sposób gatunków.

Dane uzyskane w ramach tego projektu to przede wszystkim coroczne statystyki dotyczące zagospodarowania łowisk, szacunkowej liczebności zwierzyny, planowanej wielkości jej odstrzału oraz zrealizowanego pozyskania. Przekazywane są one na bieżąco do poszczególnych jednostek organizacyjnych Polskiego Związku Łowieckiego oraz do innych instytucji zajmujących się zarządzaniem gospodarką łowiecką. Ponadto na podstawie danych uzyskanych w ramach monitoringu przygotowywane są opracowania omawiające sytuację zwierzyny, które zamieszcza-

Ryc. 2. Lokalizacja kuropatwy z założonym nadajnikiem radiotelemetrycznym (fot. H. Mąka)

ne są w czasopismach łowieckich, wydawanych broszurach, materiałach z konferencji, a ostatnio głównie na stronie internetowej Stacji.

Działania na rzecz ochrony przyrody

Od wielu lat w Stacji prowadzona jest również działalność na rzecz zachowania i restytucji gatunków chronionych. Przykładowo znajduje się tu jeden z głównych ośrodków hodowli sokołów wędrownych (ryc. 3). Nasza placówka uczestniczyła w ogólnopolskim programie restytucji tego gatunku, jeszcze niedawno skrajnie nielicznego w Polsce. Młode ptaki wyhodowane w Czempiniu były wsiedlane w różnych regionach kraju – Wielkopolsce, na Pomorzu, Mazowszu czy Dolnym Śląsku. Przedsięwzięcie to zakończyło się sukcesem i obecnie sokoły wędrowne gniazdują w wielu miejscach, zarówno na budowlach, jak i w lasach. Rzadkością w skali kraju jest nasza hodowla innego, bardzo rzadkiego gatunku – orła przedniego. Właśnie w tutejszym ośrodku w 2000 r. uzyskaliśmy pierwsze w Polsce potomstwo tego gatunku w warunkach niewoli. Niektóre utrzymywane u nas orły dożyły nawet 40 lat.

Ryc. 3. Samica sokoła wędrownego z potomstwem
w wolierze hodowlanej (fot. H. Mąka)

W latach 90. XX wieku zrealizowano w Stacji projekt badawczy mający na celu opisanie przebiegu zmian liczebności i areалу występowania cietrzewia w Polsce oraz ocenę przyczyn regresu w jego populacjach. Na tej podstawie sformułowano założenia aktywnej ochrony cietrzewi, które były istotnym wkładem do krajowej strategii zachowania tego gatunku.

Stacja zajmuje się również leczeniem i rehabilitacją dzikich zwierząt, zwłaszcza ptaków szponiastych. Wykorzystywane są tu doświadczenia w obchodzeniu się ze skrzydlatymi drapieżnikami, wynikające z pasji sokolniczych niektórych dawnych i obecnych pracowników. Nasz ośrodek rehabilitacji zwierząt, utrzymywany przez Polski Związek Łowiczków, prowadzony jest od 1982 r., a więc należy do najdłużej działających w kraju placówek tego typu. Posiadamy 20 wolier o różnej konstrukcji i przeznaczeniu, które zajmują powierzchnię ponad 1000 m². Rocznie przyjmujemy około 30–40 ptaków, wśród których znajdują się sokoły wędrowne, orły przednie, bieliki, jastrzębie czy myszołowy. Fachową pomoc i opiekę znajdują tu również inne osłabione, kontuzjowane lub chore dzikie zwierzęta. Większość pensjonariuszy po wyleczeniu i rehabilitacji jest wypuszczana na wolność. Niestety część z nich, ze względu na trwałe uszkodzenie zdrowia, musi pozostać w wolierach na stałe. Wtedy, stopniowo przyzwyczajane do widoku ludzi, spełniają funkcję edukacyjną.

Działalność szkoleniowa i popularyzatorska

Istotnym zadaniem Stacji jest ponadto prowadzenie działalności szkoleniowej i edukacyjnej. Dotyczy to głównie specjalistycznych kursów dla myśliwych, którzy przybywają tu ze wszystkich rejonów kraju. Tematyka kursów obejmuje m.in. biologię zwierząt łownych, metody szacowania szkód łowieckich, umiejętność oceny wieku zwierzyny oraz wyceny trofeów czy też zagadnienia związane ze strzelectwem myśliwskim. Prowadzone są również wykłady dla kandydatów na myśliwych z okręgu leszczyńskiego. Corocznie odbywają się tu kursy dla adeptów sokolnictwa, bowiem od wielu lat czempionska Stacja pozostaje głównym ośrodkiem szkoleniowo-organizacyjnym Polskiego Klubu Sokolników. Wykłady i zajęcia terenowe oraz praktyki odbywają w Stacji także studenci leśnictwa oraz weterynarii z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu i SGGW w Warszawie.

Ryc. 4. Koncerty muzyki myśliwskiej to jeden ze sposobów propagowania kultury łowieckiej (fot. M. Ratajczak)

Popularyzację wiedzy przyrodniczej prowadzimy również wśród społeczeństwa Czempinia i Ziemi Kościańskiej. Teren Stacji od wielu lat pozostaje bowiem otwarty dla zwiedzających, a naszą ścieżkę edukacyjną odwiedzają zarówno zorganizowane wycieczki dorosłych, młodzieży i dzieci, jak i pojedynczy spacerowicze. Staramy się szerzyć wiedzę nie tylko o przyrodzie, ale także o tradycji i kulturze łowieckiej. Dotyczy to szczególnie muzyki myśliwskiej, która rozbrzmiewa w Stacji od blisko trzydziestu lat (ryc. 4). Nasi pracownicy byli inicjatorami utworzenia Klubu Sygnalistów Myśliwskich PZŁ w 1990 r. Mieszkańcy Czempinia i okolic mogą posłuchać tej muzyki głównie podczas dorocznych Mszy Hubertowskich, organizowanych wspólnie z władzami powiatowymi i gminnymi oraz przedstawicielami lokalnej społeczności.

Bogucki
WYDAWNICTWO
NAUKOWE

ISBN 978-83-7986-330-3